

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Daniely Zemanové, soudce zpravodaje Josefa Baxy a soudce Jiřího Příbáně o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) **Václava B.** (jedná se o pseudonym) a 2) **Matouše L.** (jedná se o pseudonym), zastoupených Mgr. Klárou Kalibovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Eliášova 467/28, Praha 6 – Bubeneč, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. srpna 2023 sp. zn. 4 Tm 11/2022, za účasti **Obvodního soudu pro Prahu 2**, jako účastníka řízení, a **Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 2**, **Davidy M.** (jedná se o pseudonym) a **Jáchyma T.** (jedná se o pseudonym), jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. 8. 2023 zaznamenaným v protokolu o hlavním líčení na č. l. 384 sp. zn. 4 Tm 11/2022, podle něhož se stěžovatelé nepovažují za zvlášť zranitelné oběti, byla porušena práva stěžovatelů na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se ve vztahu ke stěžovatelům ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti posuzované věci a dosavadní průběh trestního řízení

1. Stěžovatelé se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byl porušen princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále že byla porušena jejich základní práva zaručená v čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) je vedeno (dosud neskončeno) trestní řízení proti vedlejším účastníkům Davidovi M. a Jáchymovi T. (dále jen „obžalovaní“). Ti se podle obžaloby měli jako mladiství dopustit trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“) a výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku ve zkratce tím, že dne 28. 5. 2021 údajně nejprve slovně nadávali skupince osob včetně stěžovatelů „do buzerantů“, proti čemuž se ohradil Kryštof N. (jedná se o pseudonym) (jehož ústavní stížnost proti těmto usnesení je u Ústavního soudu vedena pod sp. zn. III. ÚS 2613/23; dále jen „Kryštof N.“). Po vzájemné potyčce některých členů obou skupin mělo dojít k fyzickému útoku ze strany obžalovaných na stěžovatele, kteří jsou nyní stranami trestního řízení v postavení poškozených. Dne 13. 1. 2023 vydal obvodní soud trestní příkaz č. j. 4 Tm 11/2022-270, kterým obžalované uznal vinnými ze spáchání trestného činu tak, jak je popsán v obžalobě. Proti trestnímu příkazu podali oba obžalovaní dne 22. 1. 2023 odpor.

3. Zmocněnkyně stěžovatelů, Mgr. Klára Kalibová, Ph.D., (dále jen „zmocněnkyně“), dne 10. 5. 2023 písemně požádala obvodní soud o to, aby při výsleších stěžovatelů „*byla učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými*“ ve smyslu § 17 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“), neboť by setkání s nimi mohlo vyvolat stavy psychického diskomfortu, čímž by došlo k jejich sekundární viktimizaci.

4. Hlavní líčení se poprvé konalo dne 17. 5. 2023 a došlo během něj k výslechu obžalovaných. Stěžovatelé se jej nezúčastnili, přítomna byla pouze jejich zmocněnkyně. Hlavní líčení bylo odročeno na 21. 6. 2023, na němž došlo k výslechu znalce a dalších tří svědků. Opět byla přítomna pouze zmocněnkyně (v substitučním zastoupení). Státní zástupce navrhl výslech stěžovatelů, poté případně i jejich konfrontaci s obžalovanými. Následně bylo hlavní líčení odročeno na 2. 8. 2023.

5. Zmocněnkyně stěžovatelů dne 10. 7. 2023 podala námitku proti návrhu státního zástupce na provedení konfrontace, neboť podle ní pro takový postup nejsou splněny zákonné podmínky. Zároveň uvedla, že stěžovatelé naplňují znaky zvláště zranitelných obětí ve smyslu § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů a znovu požádala o jejich výslech v nepřítomnosti obžalovaných. Dne 19. 7. 2023 se zmocněnkyně opět domáhala vyjádření zejména ke statusu stěžovatelů jako zvláště zranitelných obětí. Dne 20. 7. 2023 zaslal obvodní soud stěžovatelům přípis, ve kterém samosoudkyně sdělila, že

se námitce proti návrhům státního zástupce nevyhovuje s ohledem na dosavadní výpovědi svědků a že trvá na výsleších stěžovatelů v přítomnosti obžalovaných.

6. Dne 2. 8. 2023 pokračovalo hlavní líčení, na které se stěžovatelé nedostavili, ačkoli během něj měli být vyslechnuti. Přítomni naopak byli oba obžalovaní a jejich obhájce, státní zástupkyně a zmocněnkyně, která opakovaně požadovala, aby stěžovatelé byli vyslechnuti v nepřítomnosti obžalovaných, neboť jsou zvláště zranitelnými oběťmi, a proto musí být jejich žádosti vyhověno (§ 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 téhož zákona). Uvedla, že stěžovatelé vyčkávají v blízkosti budovy soudu a jsou připraveni se na výslech dostavit, bude-li jim umožněno tento úkon podstoupit bez vizuálního kontaktu s obžalovanými. Samosoudkyně po výměně názorů se zmocněnkyní vyhlásila napadené usnesení ve znění:

„Soud nepokládá poškozené N., B. a L. za zvláště zranitelné oběti ve smyslu zákona o obětech trestných činů.“

7. K tomuto rozhodnutí samosoudkyně poskytla ústní odůvodnění, které je zaznamenáno v protokolu o hlavním líčení ze dne 2. 8. 2023 (č. 1. 384 soudního spisu). Následně přerušila hlavní líčení na neurčito, a to za účelem vyhotovení usnesení o svém nevyločení, neboť zmocněnkyně v průběhu hlavního líčení vznesla také námitku její podjatosti. I v rámci usnesení o nevyločení ze dne 2. 8. 2023 č. j. 4 Tm 11/2022-387 (dále jen „usnesení o nevyločení“) se samosoudkyně vyjádřila ke statusu zvláště zranitelných obětí. Stížnost proti němu zamítl Městský soud v Praze usnesením ze dne 21. 9. 2023 č. j. 67 Tmo 2/2023-447.

II.

Argumentace stěžovatelů

8. Stěžovatelé se považují za zvláště zranitelné oběti ve smyslu § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, neboť podle obžaloby byl trestný čin spáchán pro jejich sexuální orientaci a ze stejného důvodu existuje zvýšené riziko jejich druhotné újmy. Doposud s nimi jako se zvláště zranitelnými oběťmi bylo nakládáno, o čemž svědčí i poučení, které obdrželi od policejního orgánu. V průběhu trestního řízení nevyšlo najevo, že by tohoto postavení zneužívali a nebyla vyvrácena presumpce zvláštní zranitelnosti ve smyslu § 3 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. Jako zvláště zranitelným obětím jim náleží práva plynoucí mj. z § 17 a § 20 zákona o obětech trestných činů.

9. Stěžovatelé spatřují porušení svých práv ve formálně nesprávném postupu obvodního soudu při určení statusu zvláště zranitelných obětí, nepřezkoumatelnosti tohoto postupu kvůli chybějícímu odůvodnění a věcné nesprávnosti spočívající v chybné aplikaci zákonných ustanovení.

10. Obvodní soud pochybil, když o tom, že stěžovatele nepovažuje za zvláště zranitelné oběti, vydal napadené usnesení, neboť tento status není na rozhodnutí soudu závislý. Vyplývá přímo ze zákona o obětech trestných činů a může se v průběhu trestního řízení měnit. Podle čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní moc uplatňovat pouze v mezích stanovených zákonem a obvodní soud vydáním napadeného usnesení postupoval mimo svoji

pravomoc. Stěžovatelé nesouhlasí, že samosoudkyně jako důvod toho, že jim status zvlášť zranitelné oběti nenáleží, uvedla mediální prezentaci Kryštofa N., s čímž oni sami nemají nic společného. Naopak, v návaznosti na článek, ve kterém byli zmíněni, se setkali s nenávisťnými komentáři, které se jich dotkly. Otázku zvláštní zranitelnosti stěžovatelů samosoudkyně vypořádala i v rámci usnesení o svém nevyločení, což je rovněž nepřípustné.

11. Stěžovatelé namítají, že podle § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů lze uskutečnit výslech v nepřítomnosti obžalovaných při plném zachování jejich práva na obhajobu, neboť by stále mohli klást stěžovatelům otázky prostřednictvím soudu. Za nesmyslný považují požadavek obvodního soudu na provedení rekognice a konfrontace. Opakují, že jakékoli vystavení kontaktu s obžalovanými je pro ně traumatizující a oslabuje jejich procesní pozici, neboť mají v jejich přítomnosti obavu vypovídat. Neuznání statusu zvlášť zranitelné oběti jim zároveň brání v uplatňování nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy, protože potenciálně nebudou schopni své nároky pod nátlakem tvrdit a prokazovat. Postupem soudu dochází k porušení principu rovnosti zbraní. Stěžovatelé v této souvislosti upozorňují, že vůči samosoudkyni uplatnili další námitku podjatosti, protože podle nich hodnotí důkazy jednostranně a v jejich neprospěch.

12. Zvláštní zranitelnost obětí je třeba vykládat v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (dále jen „směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu“), která podle stěžovatelů neumožňuje obětem útoků motivovaných sexuální orientací s ohledem na zvýšené riziko sekundární viktimizace odepřít status zvlášť zranitelné oběti. Homofobní pohnutka útoku je přitom zřejmá z popisu skutku v obžalobě. Nepřiznání statusu zvlášť zranitelné oběti může vést k tomu, že orgány činné v trestním řízení i obhajoba budou stěžovatelům klást otázky směřující do jejich intimní sféry. Výsledkem v přítomnosti obžalovaných může dojít k psychickému zhroucení stěžovatelů. Tímto postupem hrozí porušení práva na ochranu lidské důstojnosti.

13. Stěžovatelé konečně namítají i omezení přístupu k bezplatné odborné pomoci ve smyslu § 5 zákona o obětech trestných činů. Dosud jim rovněž svědčilo legitimní očekávání, že nebudou nuceni po skončení řízení po pachatelích vymáhat náhradu nákladů ve smyslu § 154 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu (dále jen „trestní řád. Postupem soudu proto bylo porušeno i jejich vlastnické právo.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil procesní předpoklady řízení a shledal, že ústavní stížnost splňuje náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, resp. v němž mělo dojít k porušení jejich základních práv. Stěžovatelé jsou v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu zastoupeni advokátkou. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

15. Stěžovatelé formulovali petit ústavní stížnosti tak, že k porušení základních práv mělo dojít postupem (tj. jiným zásahem) obvodního soudu, alternativně ústavní stížnost směřuje proti usnesení specifikovanému v záhlaví tohoto nálezu. Proti jinému zásahu orgánu veřejné moci lze ústavní stížností brojit subsidiárně, neexistuje-li rozhodnutí. V takovém případě lze ústavní stížnost podat ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci do jeho ústavně zaručených základních práv nebo svobod dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k takovému zásahu došlo (viz § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu).

16. Přípustnost ústavní stížnosti úzce souvisí s posouzením prvního okruhu námitek stěžovatelů, které se týkají tvrzeného porušení principu legality zakotveného v čl. 2 odst. 2 Ústavy vydáním napadeného usnesení. Proto Ústavní soud přípustnost posoudil v souvislosti se závěry popsány v části V. 1. tohoto nálezu (viz zejména bod 48), na které tímto odkazuje.

IV.

Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelů

17. Ústavní soud si vyžádal vyjádření obvodního soudu, obvodního státního zastupitelství a obou obžalovaných. Na tuto žádost reagoval pouze obvodní soud, jehož vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovatelům na vědomí a poskytl jim příležitost k případné replice.

18. Obvodní soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a písemné vyhotovení usnesení o nevykloučení. Samosoudkyně dostatečně vysvětlila, proč stěžovatele nepokládá za zvlášť zranitelné oběti a proč nevyhověla jejich výsledku v nepřítomnosti obžalovaných, kteří jsou souzeni jako mladiství. Uvedla, že ani policejní orgán stěžovatele za zvlášť zranitelné oběti nepovažoval.

19. V následné replice stěžovatelé nejprve uvedli, že vyjádření obvodního soudu je zmatečné, protože vychází z odůvodnění usnesení o nevykloučení, nikoli z napadeného usnesení. Trvají na tom, že homofobní pohnutka napadení je zřetelně reflektována v popisu skutku v obžalobě. Stěžovatelé se nedomáhají omezení práva na obhajobu, neboť i v případě uplatnění opatření podle § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů by jim obžalovaní mohli klást otázky, nadto jsou ochotni provést i rekognici. Domáhají se pouze toho, aby úkony byly provedeny bez přímého fyzického kontaktu s obžalovanými. Stěžovatelé dále poukazují na to, že se obvodní soud vůbec nevypořádal s námitkou týkající se nesprávného procesního postupu při vydání napadeného usnesení, tj. porušení principu legality, ani s tím, že napadené usnesení neobsahuje odůvodnění a je nepřezkoumatelné.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Podstatou věci je otázka, zda a případně jakým způsobem mají orgány činné v trestním řízení posuzovat splnění zákonných podmínek statusu oběti či zvlášť zranitelné oběti (§ 2 odst. 2 a § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů). Tento status je předpokladem mj. pro přijetí opatření potřebných k ochraně před druhotnou újmou při

účasti obětí a zvláště zranitelných obětí na úkonech trestního řízení, např. dokazování, vystupují-li zároveň v postavení svědků (díl 5 zákona o obětech trestných činů).

21. Ústavní soud nejprve posoudil, zda obvodní soud překročil zákonný rámec své pravomoci, jestliže v souvislosti s opakovanými žádostmi stěžovatelů o zabránění kontaktu s obžalovanými během výslechu vydal napadené usnesení, podle kterého se stěžovatelé nepovažují za zvláště zranitelné oběti (V. 1.). Následně Ústavní soud zkoumal, zda obvodní soud při výkladu a aplikaci relevantních ustanovení zákona o obětech trestných činů naplnil ústavní požadavky na ochranu základních práv stěžovatelů a z nich vyplývající povinnost státu předcházet vzniku druhotné újmy u obětí trestných činů (V. 2.). Na závěr se Ústavní soud zabýval dalšími námitkami stěžovatelů, zejména možným porušením jejich práva vlastnit majetek, a to v souvislosti s nárokem na bezplatnou právní pomoc zmocněnkyně a bezplatnou odbornou (terapeutickou) pomoc (V. 3.).

V. 1.

K tvrzenému porušení principu legality vydáním usnesení

22. Podle stěžovatelů obvodní soud porušil princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny tím, že o neuznání jejich statusu zvláště zranitelné oběti rozhodl usnesením. Podle jejich názoru jim tento status náleží *ex lege*, tj. splněním zákonných podmínek, nikoli na základě rozhodnutí soudu.

a) Obecná východiska

23. Ústavní soud předně připomíná trend prohlubování ochrany oprávněných zájmů obětí trestné činnosti jakožto jednoho z aspektů ústavní povinnosti státu chránit základní práva a svobody jednotlivců. V tomto ohledu již nepostačuje pouhé uplatnění represe vůči pachatelům trestné činnosti [srov. např. náleze ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 (N 183/79 SbNU 79)]. Aby bylo možné procesní postup obvodního soudu posoudit z hlediska ústavnosti, je nejprve nutné analyzovat relevantní ustanovení zákona o obětech trestných činů, potažmo související ustanovení trestního řádu.

24. Účelem zákona o obětech trestných činů jako samostatného trestního předpisu je posílení postavení obětí nejen v trestním řízení, ale i mimo něj [přiměřeně viz náleze ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369, 345/2017 Sb.)]. Práva obětí upravená v tomto zákoně směřují primárně vůči státu, který selhal při jejich ochraně před pachatelem trestných činů, a proto by měl toto své selhání alespoň částečně kompenzovat tak, aby byly zmírněny dopady trestného činu na osobnost obětí a jejich další život. Tohoto cíle lze dosáhnout jak procesními tak i mimoprocenými nástroji, které zajišťují mj. přístup k odborné pomoci, poskytování dostatečných informací, citlivé zacházení a ochranu před vznikem druhotné újmy.

25. Uvedený přístup se liší oproti historickému chápání role oběti v trestním řízení pouze jako objektu zájmu, tj. pramene důkazu (svědka), či procesního subjektu, resp. strany trestního řízení (poškozeného). I nadále ovšem nelze odhlížet od primárního účelu trestního řízení, kterým je řádné objasnění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů. Naplnění tohoto účelu se přitom odehrává především mezi státem a pachatelem [srov. např. náleze ze dne 9. 6. 2008 sp. zn. I. ÚS 1587/07 (N 104/49 SbNU 531)].

V tomto ohledu je tedy stále třeba považovat poškozené, resp. oběti, za „vedlejší účastníky“ trestně-procesního vztahu. V rámci tohoto vztahu má dojít především k vypořádání všech penězi ocenitelných nároků soukromoprávního charakteru, které vznikly v důsledku spáchání trestného činu [viz např. nález ze dne 20. 3. 2024 sp. zn. IV. ÚS 2637/23 nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16].

26. Různé role od sebe však nelze oddělovat. Oběť podle zákona o obětech trestných činů (§ 2 odst. 2, potažmo § 2 odst. 4) bude mít v trestním řízení většinou i postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu. I vůči poškozenému musí orgány činné v trestním řízení postupovat tak, aby úkony trestního řízení, kterých se účastní, anebo v rámci nichž mu přísluší konkrétně zákonem vymezená práva, byly prováděny s maximální mírou ohleduplnosti, o čemž svědčí i zakotvení zásady v § 2 odst. 15 trestního řádu. I „běžné“ poškozené ve smyslu trestního řádu je nutné chránit před vznikem druhotné újmy.

27. Jde-li o postavení obětí mimo trestní řízení, upravuje zákon o obětech trestných činů poměrně podrobně i procesní postup, jak se svých práv mohou domoci (srov. např. § 23 a násl. k právu na peněžitou pomoc). Jde-li o ochranu oběti během její účasti na trestním řízení, obsahuje zákon rozsáhlý katalog práv, neupravuje však konkrétní způsob jejich efektivního uplatnění. Proto současně došlo k novelizaci trestního řádu (viz § 51 zákona o obětech trestných činů), neboť nezanedbatelná část práv vyplývajících ze zákona o obětech trestných činů souvisí s procesním postavením obětí jako poškozených nebo svědků. Nutno ovšem zdůraznit, že práva náleží obětem vůči státu, tj. orgánům činným v trestním řízení, nikoli vůči pachateli, resp. osobě, proti které je vedeno trestní řízení či kterou oběť označila za pachatele (dále pro přehlednost souhrnně jen „domnělý pachatel“). Nadto je třeba dodat, že ne všechna opatření, se kterými zákon o obětech trestných činů při ochraně obětí počítá, jsou formálně vymahatelná, neboť se jedná spíše o zásady, které by měly orgány činné v trestním řízení při svých postupech zohledňovat. Z uvedeného lze dovodit, že zákon o obětech trestných činů není primárně procesním předpisem a jeho použití je úzce provázáno s trestním řádem. Věcná souvislost obou předpisů nicméně není důsledně vyjádřena legislativním odkazem, a proto je v některých procesních situacích nutné použít interpretační a aplikační postupy, které umožní racionální řešení v souladu se smyslem a účelem právní úpravy ochrany obětí.

28. Náležitě zachovávání zákonnosti trestního řízení v souladu s čl. 2 odst. 2 Listiny zajišťuje trestní řád, a to tím, že přesně upravuje postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování trestných činů, jednoznačně přikazuje tento postup dodržovat a poskytuje záruky jeho dodržení a též možnosti nápravy pochybení. Přitom je třeba mít na paměti, že zákonná úprava postupu orgánů činných v trestním řízení má vést k dosažení účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu). Práva poškozených a obětí proto mohou být omezena, jestliže je to z hlediska základního účelu trestního řízení nezbytné [přiměřeně viz nález ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)].

29. Soudy v obecné rovině rozhodují rozsudkem tam, kde to zákon výslovně předpokládá, a v ostatních případech, nestanoví-li zákon jinak, usnesením (§ 119 trestního řádu). Rozhodování usnesením je nejrozšířenější, neboť vyhovuje svou univerzálností nejrozmanitější škále procesních situací, které v trestním řízení nastávají. Zákonem se přitom rozumí nejen samotný trestní řád, ale i související trestní předpisy, tedy i zákon o obětech trestných činů. Na tomto místě lze rovněž poznamenat, že rozhodnutí nemusí

pouze zakládat, měnit nebo rušit práva a povinnosti či upravovat procesní postup, ale mohou i deklarovat, že určité právo, povinnost či skutečnost (ne)existuje.

30. Mají-li ustanovení zákona o obětech trestných činů přímou souvislost s procesním postavením obětí v trestním řízení jako poškozených či svědků, je na místě subsidiární použití trestního řádu. O právech a povinnostech obětí tedy mohou soudy usnesením rozhodovat. Lze rovněž dodat, že pokud má mít usnesení pouze dílčí procesní význam, např. jím má dojít k úpravě průběhu řízení či způsobu dokazování, není nutné takové usnesení vyhotovovat § 136 odst. 1 trestního řádu. I požadavky na jejich odůvodnění jsou v takovém případě podstatně nižší [srov. též Grívna, T. § 134, Obsah usnesení. In: Šámal a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, citováno podle Beck-online (právní informační systém)]. Stejně tak není nutné vyhotovovat usnesení, které je v plném svém znění (viz náležitosti podle § 134 trestního řádu) zapsáno v protokole o úkonu, ledaže je nutné opis takového usnesení některé osobě doručovat (§ 136 odst. 2. trestního řádu). Doručovat opis usnesení přitom není nutné, bylo-li vyhlášeno v přítomnosti alespoň zmocněnce osoby, již je usnesení určeno (§ 137 odst. 1 a 2 trestního řádu).

31. Způsob uplatnění některých práv obětí plynoucích ze zákona o obětech trestných činů (včetně práva na zabránění kontaktu s domnělým pachatelem a práva na výslech bez bezprostředního vizuálního kontaktu) není ani v trestním řádu výslovně upraven. Neformální přístup orgánů činných v trestním řízení k obětem je v určitých situacích vhodný a žádoucí, neboť umožňuje flexibilněji a přiléhavěji reagovat na jejich individuální potřeby v daném čase a místě. Tímto způsobem však nesmí dojít k oslabení účinných nástrojů obětí k uplatnění jejich práv, a to obzvláště v situacích, v nichž orgány činné v trestním řízení dospějí k závěru, že jim určité právo nenáleží. Jinými slovy, na postupy, které směřují k naplnění účelu zákona o obětech trestných činů, tj. jsou ve prospěch obětí, budou zpravidla kladeny nižší formální nároky než na postupy, kterými má dojít k omezení jejich práv (jako je např. právě nepřijetí opatření k zabránění vzniku druhotné újmy podle dílu 5 zákona o obětech trestných činů).

32. V posuzované věci nelze ani za použití extenzivního výkladu dovést, zda obvodní soud mohl vydáním napadeného usnesení překročit ústavní meze své pravomoci ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny. Absenci či mezeru procesní úpravy je nicméně možné v rozhodovací činnosti orgánů činných v trestním řízení překlenout pomocí analogie zákona (*analogia legis*) či analogie práva (*analogia iuris*). Proto je nutné posoudit, zda mohl obvodní soud analogicky uplatnit existující ustanovení trestního řádu, které se na daný případ sice přímo nevztahuje, ale které je jeho podstatě nejpodobnější (srov. náleze ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 2879/22). Účelem analogie má být zachování principu bezrozpornosti právního řádu a rovnosti, čehož za určitých podmínek lze dosáhnout dotvořením (nikoli vytvořením) platného práva. Tímto způsobem soud může do důsledků domyslet existující právní řád, přičemž vychází z presumpce racionálního zákonodávce. Mezeru v zákoně nicméně nelze odstraňovat tam, kde byla zákonodárcem vědomě ponechána, což lze zjistit zejména za pomoci subjektivního historického výkladu. [srov. náleze ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 2264/13 (N 47/72 SbNU 531); náleze ze dne 7. 2. 2024 sp. zn. II. ÚS 1578/21].

33. V trestním právu procesním je analogie obecně přípustná a trestní řád ji dokonce přímo předpokládá např. v ustanovení § 138, § 206 odst. 4, resp. § 235 odst. 2 apod. [náleze

ze dne 10. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 863/16 (N 152/82 SbNU 415)]. Její použití je však limitováno tím, že nemůže vést k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv či svobod i nad rámec zákonem výslovně stanovených podmínek nebo tam, kde to povaha ustanovení jednoznačně nepřipouští. Analogie zároveň nesmí vychýlit práva ve prospěch pouze některého ze subjektů trestního řízení a nesmí mít negativní dopad ani na jeho celkovou koncepci [nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16].

34. Na druhou stranu, je-li určitý postup orgánů veřejné moci způsobilý zasáhnout do základních práv, musí mít dotčená osoba (v tomto případě poškozený, resp. oběť či zvlášť zranitelná oběť) k dispozici dostatečné procesní záruky umožňující mu domoci se ochrany či nápravy. Pokud takové záruky platná a účinná právní úprava výslovně nezakotvuje, je nezbytné přiměřeně využít jiné právní instituty, které jsou schopny požadovaného účelu dosáhnout. Obecné soudy nejsou bezpodmínečně vázány doslovným zněním zákona a mohou se od něj odchýlit, vyžaduje-li to ochrana a respekt k účelu zákona, ústavně garantovaným základním právům jednotlivce a ústavněprávními principům a hodnotám [srov. nález ze dne 9. 11. 2020 sp. zn. II. ÚS 2713/18 (N 206/103 SbNU 68)].

35. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že obvodní soud výslovně neuvedl, na základě jakého zákonného ustanovení vydal napadené usnesení, podle kterého stěžovatele nepovažuje za zvlášť zranitelné oběti. Tento nedostatek nicméně sám o sobě protiústavnost nezakládá, a proto Ústavní soud dále zkoumal, jaká ustanovení trestního řádu jakožto procesního předpisu souvisejícího s uplatněním práv plynoucích ze zákona o obětech trestných činů mohl obvodní soud analogicky využít.

36. Posouzení statusu zvlášť zranitelné oběti je významné pro rozhodování soudu o nároku na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem podle § 51a odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 6 odst. 1 zákona o obětech trestných činů a o ustanovení a zproštění zmocněnce podle § 51a odst. 4 a 5 trestního řádu. Obdobně je tento status předpokladem pro rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů zmocněnce zvlášť zranitelné oběti ve smyslu § 151 odst. 6 trestního řádu, které se rovněž odvíjí od nároku na bezplatnou právní pomoc a vztahuje se primárně ke zmocněnci, nikoli přímo ke zvlášť zranitelné oběti, proto se Ústavní soud na toto ustanovení dále nezaměřoval.

37. Zákonem č. 56/2017 Sb. došlo k novelizaci zákona o obětech trestných činů a související změně § 51a odst. 2 trestního řádu. Od 1. 4. 2017 tak mají zvlášť zranitelné oběti nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem i bez splnění podmínek stanovených v odst. 1 téhož ustanovení, což zejména znamená, že nemusí dokládat nedostatek finančních prostředků.

38. Soud obecně rozhoduje o tom, zda poškozený má nebo nemá nárok na bezplatnou právní pomoc. Jde-li však zároveň o zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, vyplývá její nárok automaticky přímo ze zákona, a proto není nutné o jeho přiznání vydávat rozhodnutí [nález ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 2842/20 (N 218/103 SbNU 239)]. Požádá-li ovšem osoba, která se považuje za zvlášť zranitelnou oběť, aby bylo rozhodnuto o tom, zda jí nárok na bezplatnou právní pomoc podle § 51a odst. 2 trestního řádu náleží či nikoli, může soud usnesením existenci tohoto nároku deklarovat, a to přiměřeně postupem předvídaným v odst. 1 téhož ustanovení, tj.

usnesením, proti kterému je přípustná stížnost (§ 51a odst. 6 trestního řádu). V takovém případě soud věcně posuzuje pouze to, zda je daná osoba zvlášť zranitelnou obětí.

39. Zvlášť zranitelná oběť si v souvislosti se svým nárokem na bezplatnou právní pomoc může podle § 51a odst. 4 trestního řádu zvolit zmocněnce dle vlastního výběru, čemuž se obecně dává přednost. Pokud tak učiní, opět se z čistě formálního hlediska nevyžaduje žádné rozhodnutí soudu. Jestliže si zvlášť zranitelná oběť zmocněnce nezvolí, ustanoví jí ho soud usnesením, proti kterému je taktéž přípustná stížnost. Jako předpoklad soud posoudí, zda má daná osoba nárok na bezplatnou právní pomoc, tedy i to, zda splňuje zákonné předpoklady zvlášť zranitelné oběti. Soud při ustanovování zmocněnce zohledňuje základní kritéria, podle kterých má jít primárně o advokáta zapsaného v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů pro právní pomoc podle zákona o obětech trestných činů podle místa působnosti a v pořadí, jak v něm následují.

40. Pro zvlášť zranitelné oběti je z hlediska právní jistoty vhodnější požádat o ustanovení zmocněnce soud, tím spíše v případech, v nichž může být nejisté, zda jim status skutečně náleží. Obvykle přitom nebude nic bránit ani tomu, aby soud ustanovil advokáta, se kterým již zvlášť zranitelná oběť spolupracuje (srov. též usnesení ze dne 11. 6. 2021 sp. zn. I. ÚS 1118/21). Jestliže nedojde k ustanovení zmocněnce soudem, může nastat situace, že se status zvlášť zranitelné oběti formálně posoudí až po skončení trestního řízení při rozhodování o nákladech, které nese stát (§ 151 ve spojení s § 51a odst. 7 trestního řádu), což může mít negativní dopad nejen na osobu, která se po celou dobu trestního řízení domnívala, že je zvlášť zranitelnou obětí, ale i na jejího zvoleného zmocněnce. O statusu zvlášť zranitelné oběti orgány činné v trestním řízení samostatně nerozhodují. To, zda považují osobu za zvlášť zranitelnou oběť, tedy může být v průběhu trestního řízení seznatelné pouze z celkového přístupu, průběhu úkonů či přijetí určitých opatření, což je ovšem vždy obtížněji interpretovatelné. Těmto nejasnostem je třeba předcházet, aby nedocházelo ke zbytečnému zmatení a újmě dotčených osob, včetně újm materiální.

41. Ustanoveného zmocněnce může soud následně i bez návrhu zprostit povinnosti zastupování (§ 51a odst. 5 trestního řádu), o čemž opět rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost. Ke zproštění může dojít mj. i z toho důvodu, že osobu nelze nadále považovat za zvlášť zranitelnou oběť. I v tomto případě se tedy soud v usnesení o zproštění zmocněnce musí vypořádat se zákonnými podmínkami statusu zvlášť zranitelné oběti, resp. s tím, proč je již podle jeho názoru daná osoba nesplňuje [srov. Durdík, T. § 51a, Zmocněnec nemajetného poškozeného a poškozeného dítěte. In: Drašík, A., Fenyk, J. *Trestní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, citováno podle ASPI, (právní informační systém)].

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

42. Předně je vhodné uvést, že v první žádosti o přijetí opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými ze dne 10. 5. 2023 stěžovatelé status zvlášť zranitelné oběti neuplatňovali. To podporuje i skutečnost, že neodkazovali na ustanovení specificky zaměřená na zvlášť zranitelné oběti, ale pouze na § 17 odst. 1 daného zákona, který se vztahuje obecně k obětem. Až v následných žádostech (resp. urgencích) zmínili, že se považují za zvlášť zranitelné oběti, a proto se domáhají opatření podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Z postupu stěžovatelů tedy lze dovodit, že ani

oni sami neměli od počátku jasno, zda jim status zvlášť zranitelných obětí náleží, resp. jaká opatření k ochraně před druhotnou újmou se na ně mohou vztahovat. Obvodní soud napadeným usnesením rozhodl, že se za zvlášť zranitelné oběti nepovažují, čímž zamítl jejich žádosti na provedení výslechu v nepřítomnosti obžalovaných. Takový postup v obecné rovině předpokládá, resp. umožňuje § 119 trestního řádu (viz bod 30 tohoto nálezu).

43. Souvislost statusu zvlášť zranitelné oběti s uplatněním práva podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, je obdobná jako u uplatňování práva na bezplatnou právní pomoc podle § 51a odst. 2 trestního řádu a souvisejícího postupu při ustanovení či zproštění zmocněnce podle § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že samotné postavení zvlášť zranitelné oběti nelze považovat za zákonné, natož ústavní právo, neboť nemá žádný konkrétní obsah, jestliže není spojeno s určitým nárokem, který se k němu vztahuje. Jinými slovy status zvlášť zranitelné oběti je „pouze“ podmínkou či předpokladem pro uplatnění zákonem konkrétně vymezených práv.

44. Jak právo na bezplatnou právní pomoc, tak i právo na zabránění kontaktu oběti s domnělým pachatelem a právo na výslech bez bezprostředního vizuálního kontaktu přitom mají svůj původ v zákoně o obětech trestných činů, kterým byl nadto § 51a do trestního řádu vložen. Jestliže tedy neexistuje výslovná zákonná úprava způsobu uplatnění práv plynoucích z § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, je vhodné v souladu s principem bezrozpornosti právního řádu zdůrazněným v bodě 32 tohoto nálezu konstruovat překlenutí mezery za pomoci analogie přílehlavých ustanovení § 51a trestního řádu. Z žádných dostupných informací (např. důvodové zprávy) přitom nevyplývá, že by identifikovanou mezeru v zákoně zákonodárce zamýšlel.

45. Analogickému použití relevantních ustanovení § 51a trestního řádu nebrání ani jiné limity popsané v bodě 33 tohoto nálezu, neboť jím nedochází k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv obžalovaných, ale potažmo ani jiných subjektů trestního řízení. Nezavádí totiž žádná nová práva, ale pouze formalizuje dosud nejasný postup orgánů činných v trestním řízení a poskytuje efektivní a smysluplný nástroj uplatnění již existujících práv, tj. konkrétně práv na ochranu před druhotnou újmou, která se vztahují ke specifické skupině osob zúčastněných na trestním řízení (obětí a zvlášť zranitelných obětí). Jejich status je předpokladem pro to, aby mohli tato práva požívat. Jiných subjektů trestního řízení se přímo nedotýkají. Stejně tak analogie nemá potenciál zlepšit procesní postavení stěžovatelů na úkor obžalovaných a nijak nenarušuje ani celkovou koncepci trestního řízení. Nabízí se též srovnání s § 206 odst. 3 trestního řádu, na základě kterého může soud rozhodnout o tom, že se určitá osoba, která se sama považuje za poškozeného, k hlavnímu líčení jako poškozený nepřipouští. Obdobně jako v nynější věci tedy uvedené ustanovení předpokládá vydání negativního rozhodnutí soudu o postavení určité osoby v trestním řízení, a tudíž i o (ne)možnosti uplatňování procesních práv.

46. Vydání usnesení má zásadní význam především v případě, že soud žádosti o přijetí opatření k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu oběti, resp. zvlášť zranitelné oběti, s domnělým pachatelem nevyhoví, stejně jako v případě stěžovatelů. S přihlédnutím k výkladu zejména § 51a odst. 2 trestního řádu lze *a contrario* uvažovat nad tím, že vyhověno může být žádosti i neformálně, tj. faktickým postupem orgánů činných v trestním řízení. Jestliže je tedy postup soudu ve prospěch osoby, kterou soud považuje za oběť, resp. zvlášť zranitelnou oběť, není nutné usnesením rozhodovat. Pokud

by totiž s posouzením statusu v souvislosti s opatřeními na ochranu před druhotnou újmu nesouhlasil obžalovaný, má na rozdíl od (domnělých) obětí a zvláště zranitelných obětí možnost namítat nezákonnost postupu soudu v rámci opravných prostředků směřujících vůči meritornímu rozhodnutí o vině a trestu (přiměřeně viz např. usnesení ze dne 5. 4. 2016 I. ÚS 843/16; ze dne 30. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 3107/20; či ze dne 22. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 672/21).

47. Ústavní soud na tomto místě činí dílčí závěr, že o nepřiznání, omezení či neexistenci práv nebo povinností plynoucích ze zákona o obětech trestných činů, jejichž uplatnění požaduje (domnělá) oběť či zvláště zranitelná oběť, je nutné rozhodovat usnesením. O žádosti stěžovatelů, kteří se považují za zvláště zranitelné oběti, o výsledch bez bezprostředního vizuálního kontaktu s obžalovanými podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 a 2 zákona o obětech trestných činů, tedy měl obvodní soud rozhodnout usnesením, přičemž jeho obsah je třeba přiměřeně interpretovat podle § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu, potažmo podle § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona. Současně jde o usnesení, které je zaznamenáno v protokolu o hlavním líčení a bylo vyhlášeno v přítomnosti zmocněnkyně stěžovatelů, proto v tomto případě nebylo nutné jej písemně vyhotovovat (viz bod 30 tohoto nálezu). Vydáním napadeného usnesení tedy obvodní soud neporušil princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny. Dlužno dodat, že v případě písemné žádosti doručené soudu mimo hlavní líčení by rozhodnutí v podobě usnesení muselo být písemně vyhotoveno (včetně odůvodnění a poučení o právu podat stížnost – viz dále) a oznámeno doručením přinejmenším zmocněnci oběti. Ale o tento případ se zde nejedná.

48. Na základě analogického použití § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu, potažmo § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona lze dále dovodit, že proti usnesení o nevyhovění žádosti je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Tu stěžovatelé nepodali, a proto by jejich ústavní stížnost měla být nepřípustná. S ohledem na analogii, kterou v obdobné věci Ústavní soud použil poprvé, nebylo pro stěžovatele předvídatelné, že tento opravný prostředek musí vyčerpat. Jestliže by v nynější věci byla z těchto formálních důvodů ústavní stížnost stěžovatelů odmítnuta pro nepřípustnost (§ 75 odst. 1 ve spojení s § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) došlo by k zásahu do práva na přístup k Ústavnímu soudu dle předvídatelných pravidel. Tuto ústavní stížnost tedy nelze odmítnout jako nepřípustnou pro nevyčerpání všech procesních prostředků nápravy.

49. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že v budoucnu bude ústavní stížnosti směřující proti usnesením o nevyhovění žádosti podle § 20 odst. 4, potažmo § 17 zákona o obětech trestných činů, před jejichž podáním stěžovatelé nevyčerpají stížnost podle trestního řádu, považovat za nepřípustné pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje. O možnosti podat stížnost musí být ze strany soudů poučení. [viz přiměřeně např. nález ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

50. Z obdobných důvodů považuje Ústavní soud za vhodné projevit shovívavost vůči formálním a částečně i obsahovým náležitostem napadeného usnesení, neboť procesní postup ani výklad relevantních zákonných ustanovení dosud nebyl Ústavním soudem aprobován.

V. 2.

K opatřením podle zákona o obětech trestných činů a ochraně základních práv a svobod obětí a zvláště zranitelných obětí

51. Ústavní soud se dále zaměřil na to, zda obvodní soud při rozhodování o (ne)přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou a při souvisejícím výkladu a aplikaci ustanovení zákona o obětech trestných činů dodržel ústavní požadavky na ochranu základních práv stěžovatelů.

*a) Obecná východiska**Výklad a aplikace podústavního práva, přezkoumatelnost rozhodnutí*

52. Ústavní soud předně připomíná svoji zdrženlivost při zasahování do probíhajícího trestního řízení. Zásadně není jeho úkolem ani výklad jednoduchého práva (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1587/07). Zároveň však Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, že se nezříká možnosti zasáhnout v případech, v nichž by došlo k flagrantnímu porušování zákonné úpravy postavení obětí (usnesení ze dne 15. 7. 2014 sp. zn. III. ÚS 1189/14), neboť i hrubé nerespektování kogentních ustanovení zákona či principů spravedlnosti může být hodnoceno jako protiústavní exces. Výklad a následná aplikace podústavních právních předpisů soudy totiž mohou být v některých případech natolik extrémní či svévolné, že mohou představovat porušení práva na spravedlivý proces, jakož i dalších principů ovládajících demokratický právní stát. Za svévolné lze považovat i rozhodování, které není založeno na předvídatelných kritériích či alespoň zásadách odvozených z relevantní právní normy [blíže viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2842/20].

53. Nedílnou součástí ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny je i požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí. Smyslem odůvodnění je především seznámit účastníky řízení s tím, z jakých skutkových zjištění soud vycházel a na základě jakých úvah dospěl ke svým závěrům. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení. Pro přesvědčivost a přezkoumatelnost soudního rozhodnutí je podstatné, aby soudy reagovaly na podstatné argumenty a námitky účastníků a aby případně vysvětlily, proč je nepřijaly. Řádné odůvodnění rozhodnutí zároveň slouží k naplnění zásady zákazu libovůle [blíže viz např. nález ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 297/22; nález ze dne 28. 3. 2023 sp. zn. III. ÚS 3272/22; nález ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)].

Ochrana základních práv obětí v trestním řízení

54. Ke každé oběti či v obecné rovině k poškozenému musí orgány činné v trestním řízení přistupovat individuálně, citlivě a s respektem k jejich osobnosti a důstojnosti (viz § 3 odst. 2 zákona o obětech trestných činů). V souvislosti s ochranou základních práv obětí má stát povinnost nejen objasnit trestnou činnost, ale také napravit způsobenou újmu, zamezit jejímu opakování a prostřednictvím přiměřených opatření oběti chránit před vznikem druhotné újmy. Tato povinnost vyplývá i z pozitivních závazků států podle čl. 8, a dokonce i čl. 3 Úmluvy [rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 13. 2. 2024 ve věci *X. proti Řecku*, stížnost č. 38588/21, bod 68].

55. Ochrana základních práv obětí, tím spíše vystupují-li v trestním řízení i v postavení svědků, proto může představovat legitimní zásah do práva na obhajobu, práva vyslyšet svědky či práva na veřejné projednání věci [přiměřeně např. usnesení ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 3828/15; usnesení ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 3429/12; usnesení ze dne 19. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 1875/16; usnesení ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 3792/16; usnesení ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1386/17]. Omezení procesních práv domnělých pachatelů ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy ve prospěch ochrany práv obětí již opakovaně „posvětil“ i ESLP ve své judikatuře (srov. např. rozsudek ze dne 26. 3. 1996 ve věci *Doorson proti Nizozemsku*, stížnost č. 36337/97 a 35974/97, bod 70; rozsudek ze dne 28. 5. 2015 ve věci *Y. proti Slovinsku*, stížnost č. 41107/10, bod 103 a 104). Ochrana obětí se přitom odvíjí i od míry jejich zranitelnosti. ESLP klade důraz zejména na to, aby trestní řízení jako celek bylo spravedlivé. Má-li dojít k omezení práva domnělých pachatelů vyslyšet svědky, je třeba jako minimální standard zajistit, aby obhajoba měla k dispozici určité procesní kompenzace či záruky a aby nebyla znevýhodněna (srov. např. rozsudek ze dne 6. 2. 2024 ve věci *Snijders proti Nizozemsku*, stížnost č. 56440/15, bod 58 a 63; rozsudek ze dne 10. 2. 2022 ve věci *Al Alo proti Slovensku*, stížnost č. 32084/19, bod 43 a 54; rozsudek ze dne 15. 12. 2015 ve věci *Schatschaschwili proti Německu*, stížnost č. 9154/10, bod 101, 107-109; rozsudek ze dne 16. 12. 2014 ve věci *Horncastle a další proti Spojenému království*, stížnost č. 4184/10, bod 131 a 142; rozsudek ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Al-Khawaja a Tahery a další proti Spojenému království*, stížnost č. 26766/05 a 22228/06, bod 118 a 161; rozsudek ze dne 10. 5. 2012 ve věci *Aigner proti Rakousku*, stížnost č. 28328/03, bod 35).

Vyvažování práv obětí (zvláště zranitelných obětí) a domnělých pachatelů

56. Z popsaných východisek vyplývá, že stát, který respektuje základní práva a svobody a obecně principy právního státu, musí v této souvislosti vyvažovat střet protichůdných zájmů jednotlivých subjektů trestního řízení a musí nastolit spravedlivou rovnováhu mezi právy obětí a právy domnělých pachatelů (srov. rozsudek ESLP ze dne 27. 5. 2021 ve věci *J. L. proti Itálii*, stížnost č. 5671/16, bod 128; rozsudek ze dne 19. 12. 2023 ve věci *Narbutas proti Litvě*, stížnost č. 14139/21, bod 242; rozsudek ze dne 25. 2. 1997 ve věci *Oyston proti Spojenému království*, stížnost č. 42011/98; též nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Soudy, ale i jiné orgány činné v trestním řízení, musí volit takový postup, který nebude bezdůvodně a nepřiměřeně upřednostňovat jednu stranu na úkor druhé a který v maximální možné míře zajistí ochranu ústavně zaručených práv (nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Tento tzv. příkaz k optimalizaci v sobě obsahuje princip proporcionality popisovaný ustáleně v judikatuře Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.); nález ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.); nález ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a nález ze dne 14. 7. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 34/04 (N 138/38 SbNU 31; 355/2005 Sb.)].

57. Zákon o obětech trestných činů obsahuje efektivní nástroje, které umožňují vhodným způsobem vést každou fázi trestního řízení s přihlédnutím k aktuálním a individuálním potřebám obětí trestných činů a tím chránit jejich základní práva, zejména důstojnost, soukromí, duševní, ale i fyzickou integritu (přiměřeně viz nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Současně umožňují zohledňovat i práva domnělých pachatelů, potažmo veřejný zájem na dosažení účelu trestního řízení. Právě touto optikou je třeba nahlížet na výklad a aplikaci relevantních zákonných ustanovení a přijímání opatření na ochranu obětí před druhotnou

újmou (obsažených zejména v dílu 5 zákona o obětech trestných činů). Nepřijetí potřebných opatření bez rozumného důvodu může založit porušení základních práv a svobod obětí [srov. nález ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)].

58. Orgány činné v trestním řízení při volbě konkrétních opatření oplývají širokým prostorem pro uvážení, neboť z hlediska principu subsidiarity jsou nejlépe způsobilé reagovat na průběh trestního řízení a aktuální situaci jeho účastníků. Přijetí potřebných opatření by orgány činné v trestním řízení měly průběžně vyhodnocovat z vlastní iniciativy, nicméně § 17 a § 20 zákona o obětech trestných činů poskytují i samotným obětem, resp. zvláště zranitelným obětem, právo o jejich uplatnění požádat (viz též část V. 1.). Zákonná úprava vychází mj. z čl. 18, 19 odst. 1 a čl. 23 směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, které rovněž předpokládají individuální posouzení situace obětí vyžadujících zvláštní ochranu, a přijetí potřebných opatření v soudní fázi trestního řízení ponechává do značné míry na diskreci soudu (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 29. 7. 2019 ve věci C-38/18).

59. Z hlediska potenciálního porušení základních práv obětí je jedním z nejrizikovějších úkonů jejich výslech (typicky v hlavním líčení před soudem za účasti a v přítomnosti stran trestního řízení i veřejnosti). Výpovědi svědků, zvláště poškozených a obětí, však mohou být zásadním důkazem sloužícím k objasnění trestných činů a zjištění jejich pachatelů, tj. k naplnění účelu trestního řízení. Zároveň je ve hře právo domnělého pachatele vyslyšet svědky. V této souvislosti však ani z Úmluvy [srov. čl. 6 odst. 3 písm. d)] nelze dovodit právo domnělého pachatele účastnit se výslechu svědků fyzicky či klást jim otázky pouze osobně nebo prostřednictvím svého obhájce. Soud, potažmo jiný orgán činný v trestním řízení, však musí obhajobě poskytnout dostatečný prostor vyjádřit se k výpovědi oběti a její důvěryhodnosti, případně se jí doptat, a to buď již během výslechu např. prostřednictvím soudu, nebo i v pozdějších fázích trestního řízení (srov. rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Al-Khawaja a Tahery a další proti Spojenému království*, stížnost č. 26766/05 a 22228/06, bod 118; rozsudek ze dne 10. 5. 2012 ve věci *Aigner proti Rakousku*, stížnost č. 28328/03, bod 35; rozsudek ze dne 27. 5. 2021 ve věci *J. L. proti Itálii*, stížnost č. 5671/16, bod 128; rozsudek ze dne 28. 5. 2015 ve věci *Y. proti Slovinsku*, stížnost č. 41107/10, bod 106).

60. Zabráněním kontaktu během úkonů trestního řízení ve smyslu § 17 zákona o obětech trestných činů, potažmo zamezením bezprostředního vizuálního kontaktu přímo během výslechu podle § 20 téhož zákona, se rozumí pouze osobní a přímé střetnutí „tváří v tvář“ a nevztahuje se na kontakt zprostředkovaný např. pomocí audiovizuálního technického zařízení (telefonní přenos hlasu, videokonferenční zařízení, jednosměrné zrcadlo, přenos z oddělené výslechové místnosti apod.). Opatření nicméně nelze přijmout, brání-li tomu závažné důvody, případně mají-li být provedeny úkony, které je ze své povahy vylučují. Takovým úkonem může být např. konfrontace podle § 104a trestního řádu, k jejímuž uplatnění by však soudy u zvláště zranitelných obětí měly přistupovat s nejvyšší mírou obezřetnosti, jen je-li to naprosto nezbytné. U úkonů, které nevyžadují bezprostřední fyzický kontakt, předvídaná opatření zasahují do práv domnělých pachatelů minimálně. Např. rekognici lze provést i pomocí fotografií [srov. nález ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16 (N 106/85 SbNU 739)]. Zajistit lze i „bezkontaktní“ přítomnost domnělých pachatelů při provádění výslechu, neboť prostřednictvím moderních technologií mohou i nadále v reálném čase pozorovat či jinak vnímat chování obětí, poslouchat její

vyjádření, reagovat na něj, klást otázky prostřednictvím svého obhájce, soudu či specializovaného pracovníka, mohou zpochybňovat věrohodnost oběti jako svědka atd. [srov. např. náleze ze dne 27. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 3206/08 (N 99/53 SbNU 251); přiměřeně též náleze sp. zn. III. ÚS 2916/15; rozhodnutí ESLP ze dne 20. 1. 2005 ve věci *Accardi a další proti Itálii*, stížnost č. 30598/02].

61. Opatření k ochraně svědků, a to nejen těch, kteří jsou oběťmi trestného činu, v průběhu trestního řízení a hlavního líčení upravuje i trestní řád (např. § 111a, § 209 odst. 1). Tato opatření mají sloužit zejména k zajištění bezpečnosti svědků, tj. k ochraně zdraví a života, ale i k zabránění vzniku druhotné újmy. Jejich účelem je však i řádné zjištění skutkového stavu, neboť někteří svědci by například v přítomnosti obžalovaných nemuseli být kvůli strachu schopni či ochotni vyličit všechny důležité skutečnosti. Opatření tedy přispívají i k naplnění účelu trestního řízení [Púry, F. § 209, *Výslech svědků*. In: Šámal a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2617-2629, citováno podle Beck-online (právní informační systém)].

Přijímání opatření podle § 17 a § 20 zákona o obětech trestných činů

62. V souvislosti s přijetím opatření podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů orgány činné v trestním řízení nejprve zkoumají, zda jde o zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu § 2 odst. 4 téhož zákona. Pokud ano, musí žádosti o zabránění kontaktu s domnělým pachatelem bez dalšího vyhovět, ledaže přijetí potřebných opatření brání závažné důvody, resp. vylučuje-li to povaha prováděného úkonu.

63. Shledají-li, že osobě status zvlášť zranitelné oběti nenáleží, zjišťují dále, zda je oběť ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů. Pokud orgány činné v trestním řízení dospějí k závěru, že se o oběť jedná, posoudí žádost o přijetí opatření k zabránění kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů.

64. Toto ustanovení nicméně nedává žádnou odpověď na otázku, z jakých důvodů může být žádost zamítnuta, neboť uvádí pouze to, že oběť „*má právo požádat*“, nemusí tedy jít pouze o „*závažné důvody*“, jako je tomu u zvlášť zranitelných obětí. Minimálním požadavkem je řádné a přezkoumatelné odůvodnění rozhodnutí o nevyhovění žádosti, které obětem umožní porozumět úvahám soudu (viz bod 53 tohoto nálezu). Posouzení žádosti by se mělo opírat o důvody odvíjející se zejména od účelu přijímání opatření upravených v dílu 5 zákona o obětech trestných činů, kterým je ochrana před druhotnou újmu. Nevyhovět žádosti oběti tedy lze i z toho důvodu, že požadovaná opatření nejsou k její ochraně před druhotnou újmu potřebná. V takovém případě musí orgán činný v trestním řízení zároveň posoudit, jaká jiná opatření jsou dostatečná a proč. Nepotřebnost požadovaných opatření by nicméně měla být vykládána restriktivně, a to i s přihlédnutím k tomu, že mohou přispívat k naplnění účelu trestního řízení (srov. bod 61 tohoto nálezu).

65. Základ pro vymezení obětí a zvlášť zranitelných obětí je obsažen mj. v čl. 2 odst. 1 písm. a), resp. v čl. 22 směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Zákonné rozdělení obou základních kategorií navazuje na implementaci této směrnice a odvíjí se od míry předpokládané zranitelnosti obětí podle jejich specifických vlastností vyžadujících určitou míru ochrany. Každá oběť je sama o sobě zranitelná, a proto vyžaduje ohleduplné zacházení s ohledem na její aktuální zájmy a potřeby, které se v průběhu trestního řízení mohou měnit [viz náleze sp. zn. III. ÚS 2731/14].

66. Do obecné kategorie obětí spadají všechny fyzické osoby, kterým bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejichž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit (§ 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů). Za oběti (tzv. sekundární) se dále považují i někteří příbuzní či osoby blízké oběti, které byla v důsledku trestného činu způsobena smrt (§ 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů).

67. Existují však i oběti, které jsou zvláště zranitelné, neboť jsou více náchylné k prohloubení stresu a psychické zátěže během své účasti na úkonech trestního řízení, ale i pouhým opětovným vystavením osobě domnělého pachatele. O to více je nutné zajistit jim takové podmínky a zázemí, aby další zraňování bylo omezeno na minimum. Zvláště zranitelné oběti se od „běžných“ obětí odlišují určitými specifickými charakteristikami, které se vztahují buď k jejich osobnosti [§ 2 odst. 4 písm. a) a b) zákona o obětech trestných činů], k povaze trestného činu, který na nich byl spáchán [§ 2 odst. 4 písm. c) téhož zákona], nebo ke kombinaci obou [§ 2 odst. 4 písm. d) téhož zákona].

68. Zatímco zahrnutí dětí a obětí některých taxativně vymezených trestných činů [tj. písm. a) a c)] do kategorie zvláště zranitelných obětí je poměrně jednoznačné a v praxi nečiní výraznější výkladové potíže, u dalších dvou skupin je situace o poznání komplikovanější, neboť jejich zranitelnost je do značné míry dána až individuální situací, v níž se nachází. Zpravidla je třeba kumulativně naplnit hned několik předpokladů, přičemž osobnostní charakteristika či kvalifikace trestného činu bude pouze prvotním vodítkem naznačujícím, že by se o zvláště zranitelnou oběť mohlo jednat, a proto je třeba zohlednit další okolnosti (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21). U písm. b) půjde o osoby vysokého věku či osoby s určitým postižením či poškozením. Následně je však nutné posoudit, zda těmto osobám jejich (zdravotní) znevýhodnění s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu a situaci brání plnému a účelnému uplatnění ve společnosti s jejich ostatními členy.

69. Asi nejširší definice se pak vztahuje na zvláště zranitelné oběti spadající pod písm. d), za které se považují i stěžovatelé. Prvním podstatným aspektem je povaha trestného činu, případně i pohnutka a další okolnosti jeho spáchání. Vymezení trestných činů je přitom pouze obecné, neboť např. příslušnost oběti k určité menšině jako motiv (u tzv. *hate crimes*, resp. předsudečných trestných činů) je výslovně znakem (kvalifikované) skutkové podstaty jen u některých trestných činů. To však samo o sobě nestačí a je třeba dále zkoumat, zda v konkrétním případě hrozí *zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy* oběti, a to s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

70. Pro účely § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů se druhotnou újmou rozumí *„újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní“*. Status zvláště zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů se tedy odvíjí od potřeby chránit danou osobu před druhotnou újmou potenciálně

způsobenou nevhodným chováním orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů při prověřování a vyšetřování daného trestného činu (např. očerňování oběti, přenášení viny, nerespektování soukromí, bagatelizace újmy atd.).

71. Druhotná újma podle § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů se tedy liší od čistě viktimologického pojetí sekundární viktimizace, které ji obvykle chápe jako jakýkoli negativní důsledek psychologického rázu vzniklý po dokonání či dokončení trestného činu např. reakcemi okolí oběti včetně příbuzných, přátel, spolupracovníků, ale v době internetu a sociálních sítí i širší veřejnosti. Tato stigmatizace ze strany společnosti může být bolestnější mj. z důvodu všudypřítomnosti, což brání oběti, aby se znovu plnohodnotně zapojila do každodenního života, neboť u ní mohou přetrvávat pocity nespravedlnosti, nepochopení, ztráty bezpečí atd. Této formě druhotné újmy nicméně zákon o obětech trestných činů účinně zamezit nedokáže, a proto si to ani neklade za cíl, byť se snaží i v tomto ohledu určitou podporu poskytnout (např. prostřednictvím peněžité pomoci či podpory subjektům poskytujícím pomoc obětem trestných činů).

72. Sekundární viktimizace může vznikat i v důsledku strachu a obav z domnělého pachatele, ani ten však není předvídaným původcem druhotné újmy, na něhož se zákon o obětech trestných činů primárně zaměřuje, resp., na základě kterého lze posuzovat zvýšené nebezpečí druhotné újmy ve smyslu § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů (srov. např. usnesení ze dne 15. 11. 2023 sp. zn. II. ÚS 529/23; usnesení ze dne 7. 7. 2020 sp. zn. III. ÚS 1777/20). Druhotné újmě potenciálně způsobené pachatelem má uvedený zákon bránit spíše nepřímo právě prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení a zákonných opatření. Některá opatření se totiž týkají i zajištění komfortu a ochrany obětí a zvláště zranitelných obětí během nutné interakce s osobou domnělého pachatele. Při posouzení zvláštní zranitelnosti oběti je však stále nutné *zvýšené nebezpečí druhotné újmy* ve smyslu § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů hodnotit v rámci vertikálního vztahu mezi státem a obětí, byť je patrné, že posouzení této podmínky pro určení statusu zvláštní zranitelnosti je v určitém nesouladu či napětí s účelem přijímání opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Jinými slovy, pojetí druhotné újmy podle § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů je o něco užší než podle dílu 5 téhož zákona.

73. Na tomto místě lze shrnout, že postavení zvláště zranitelných obětí závisí na předpokladech stanovených zákonem, přičemž některé z nich je nutné posuzovat individuálně s ohledem na všechny okolnosti spáchaného trestného činu, průběhu trestního řízení, potažmo potenciálních dopadů na oběť. Toto posouzení musí v rámci trestního řízení činit orgány činné v trestním řízení, kterým jsou povinnosti vyplývající ze zákona o obětech trestných činů stanoveny. Takový postup předvídají i již zmiňovaná ustanovení § 51a či § 151 trestního řádu [kromě části V. 1. a) tohoto nálezu viz též nálezy sp. zn. III. ÚS 2842/20]. Ústavní soud si je nicméně vědom toho, že zvláště posuzování podmínky zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy bude značně problematické. Zjednodušeně podáno totiž orgány činné v trestním řízení mají zkoumat, zda zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy (ne)hrozí od nich samotných. Jejich úvahy tedy mohou být jen stěží vnímány objektivně.

74. I přesto, že posuzování splnění zákonných předpokladů pro stanovení statusu oběti či zvláště zranitelné oběti v rámci trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení, zákon o obětech trestných činů zároveň posiluje význam subjektivního cítění osob, které

se domnívají, že jim dané postavení náleží. To vyplývá především z § 3 odst. 1 daného zákona, který zakotvuje tzv. *presumpci statusu oběti, resp. zvláště zranitelné oběti*. Za zvláště zranitelnou je proto třeba považovat i takovou oběť, o jejíž zvláštní zranitelnosti existují pochybnosti. Orgány činné v trestním řízení musí tuto zásadu při výkladu jednotlivých zákonných ustanovení respektovat a adekvátně ji uplatňovat, neboť právě prostřednictvím zásad lze pochopit smysl zákona, tím spíše, jde-li o zákon, který zavádí instituty, s nimiž se praxe před jeho přijetím nesetkala nebo setkala pouze omezeně.

75. Potřeba uplatnění presumpce statusu bude zesílena ve vztahu k posuzování již zmíněného zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy. Výklad této podmínky totiž bude v praxi činit největší potíže. O tom svědčí i neustálený pohled Ústavního soudu, který například § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů v minulosti vztahoval obecně k povinnosti státu objasnit trestnou činnost zasahující ústavní práva oběti, napravit jí způsobenou újmu na těchto právech a zajistit oběti přiměřenou ochranu před jejím opakováním [náleze ze dne 4. 12. 2018 sp. zn. II. ÚS 2006/18 (N 196/91 SbNU 441)]. Nepřesně bylo zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy spojováno i s existencí závažné psychiatrické diagnózy [náleze sp. zn. I. ÚS 3709/16].

76. Presumpce ovšem neznamena, že by měly orgány činné v trestním řízení předem rezignovat na prověřování splnění zákonných předpokladů daného statusu. Nemá-li orgán činný v trestním řízení pochybnost o tom, že daná osoba nespĺňuje zákonné předpoklady stanovené v § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, pak nemá povinnost s osobou jako se zvláště zranitelnou obětí zacházet (srov. přiměřeně usnesení ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 1480/20; usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21, usnesení sp. zn. II. ÚS 529/23). Vzhledem k interpretačním úskalím by ovšem závěr o tom, že daná osoba není zvláště zranitelnou obětí podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, spíše neměl být založen pouze na posouzení neexistence zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy.

77. Zmínit je třeba také to, že status oběti, resp. zvláště zranitelné oběti, se může měnit. Splnění zákonných předpokladů proto bude zpravidla nutné hodnotit v různých fázích trestního řízení, zejména pak při uplatňování konkrétních práv, která jsou se statutem oběti či zvláště zranitelné oběti přímo spojena a která mohou mít dopad na práva domnělých pachatelů i dosažení hlavního účelu trestního řízení. Jiné možnosti i limity pro poskytnutí či omezení jednotlivých práv jsou dány v neveřejném přípravném řízení (ve fázi prověřování a objasňování nebo posléze při vedení trestního stíhání proti konkrétní osobě a vyšetřování trestného činu), jiné v řízení před soudem, které je zásadně veřejné. Nelze tedy bez dalšího vycházet např. z neformálního záznamu ve spise či jiného procesního úkonu, během něžž bylo s osobou zacházeno jako s obětí, resp. zvláště zranitelnou obětí (srov. např. usnesení ze dne 23. 8. 2022 sp. zn. II. ÚS 615/22; usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21). Status by nicméně měly orgány činné v trestním řízení posuzovat konzistentně a k případným „obratům“ přistupovat nanejvýš obezřetně, a to i s přihlédnutím k presumpci statusu oběti, resp. zvláště zranitelné oběti, neboť například u poskytování bezplatné právní pomoci je zcela zásadní předvídatelnost nejen pro (domnělé) oběti a zvláště zranitelné oběti, ale i pro jejich zmocněnce.

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

78. Z vývoje postupu stěžovatelů rekapitulovaného v bodech 3 až 7 tohoto nálezu vyplývá, že se svými žádostmi v konečném důsledku domáhali toho, aby v souvislosti s jejich výslechy, které měly proběhnout během hlavního líčení konaného dne 2. 8. 2023, obvodní soud přijal opatření ve smyslu ustanovení § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, které je použitelné na výslechy zvláště zranitelných obětí. Stěžovatelé však v žádostech (i v ústavní stížnosti) odkazovali i na ustanovení § 17 odst. 1 a 2 téhož zákona.

79. Ústavní soud ze zvukového záznamu z hlavního líčení konaného dne 2. 8. 2023 a z protokolu o něm zjistil, že napadené usnesení bylo vydáno po naléhání zmocněnkyně stěžovatelů, aby o žádostech stěžovatelů bylo rozhodnuto. Průběh hlavního líčení byl ovlivněn i opakovanými námitkami podjatosti vůči samosoudkyni a dožadováním se přítomnosti místopředsdkyně soudu, aby na místě vyřídila stížnost stěžovatelů [*na nevhodné chování samosoudkyně ve smyslu § 164 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), pozn. Ústavního soudu*].

80. Obvodní soud v napadeném usnesení dospěl k závěru, že stěžovatelé zvláště zranitelnými oběťmi nejsou, a proto trval na tom, aby jejich výslech proběhl v přítomnosti obou obžalovaných. Zdůraznil, že stěžovatelé a Kryštof N. dosud nebyli řádně vyslechnuti a jejich předchozí výpověď nelze použít. V návaznosti na provedení listinných důkazů před vydáním napadeného usnesení několika rozhovory Kryštofa N. pro média, ve kterých popisoval okolnosti napadení, obvodní soud dále poukázal na to, že Kryštof N. „*vypovídal, líčil tu událost, zcela zjevně, pouze ve svůj prospěch a svoji gay identitu nijak neskryval*“. Zmiňoval i stěžovatele. Po roce od napadení Kryštof N. uvedl, že není traumatizován. Obvodní soud má za to, že pokud neměl problém líčit situaci v celostátních médiích, měl by být schopen vypovídat i před soudem.

81. Podle obvodního soudu není důvod, aby se stěžovatelé v jednací síni necítili bezpečně nebo aby pro ně byl kontakt s obžalovanými nepřijemný. Z dosud provedeného dokazování nevyplývá, že by pohnutkou konfliktu byla nenávist k homosexuálům, není ani jasné, kdo měl v konfliktu jakou roli. Svědci, kteří byli vyslechnuti, uvedli, že první fyzický kontakt inicioval Kryštof N. Obžalovaní se podle svých slov o sexuální orientaci stěžovatelů dozvěděli až z médií. Další utajování totožnosti stěžovatelů je iracionální, neboť jejich fotodokumentace je založena ve spise a jejich údaje jsou dostupné i v médiích. Obvodní soud se pozastavil nad tím, že Kryštof N., který se považuje za zvláště zranitelnou oběť, zcela otevřeně prezentuje tuto svoji zranitelnost v médiích a uvádí okolnosti, které nebyly v průběhu hlavního líčení prokázány, aniž by podstoupil výslech.

82. V přímé souvislosti s odůvodněním napadeného usnesení podala zmocněnkyně stěžovatelů další námitku podjatosti vůči samosoudkyni. Písemné vyhotovení usnesení o nevyločení obsahuje další doplňující úvahy ohledně postupu soudu vůči stěžovatelům a rozhodnutí o jejich žádostech i posouzení jejich statusu podle zákona o obětech trestných činů. Ústavní soud proto považuje za vhodné podpůrně vycházet i z odůvodnění tohoto usnesení o nevyločení (aniž by ovšem takový postup aproboval). V něm obvodní soud zopakoval, že stěžovatelé nesplňují podmínky zvláště zranitelných obětí, neboť jim

nehrozí zvýšené nebezpečí druhotné újmy. Zatím nebyla prokázána ani dehonestující vyjádření vůči homosexuálům.

83. Postavení zvláště zranitelných osob musí mít podle obvodního soudu skutkový základ vyplývající z důkazů. V přípravném řízení policejní orgán anonymizoval údaje stěžovatelů podle § 55 odst. 1 trestního řádu, ale nevyslechl je jako svědky tak, aby výslech nemusel být opakován. Ani v přípravném řízení stěžovatelé nebyli považováni za zvláště zranitelné oběti. Neopakování výslechu by vedlo k porušení práv obžalovaných na obhajobu, neboť u výslechu, který byl proveden v přípravném řízení nebyl přítomen obhájce a nemohl stěžovatelům klást otázky. Oba obžalovaní nadto v době jednání, kterým se měli dopustit trestného činu, byli mladiství, a proto je nutné postupovat v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Provedení výslechu stěžovatelů v nepřítomnosti obžalovaných by bylo v rozporu s § 42 odst. 1 písm. f) tohoto zákona. Obvodní soud rovněž naznačil, že bude nutné provést rekognici, neboť se konfliktu zúčastnilo celkem 9 osob.

84. Ústavní soud předně podotýká, že odůvodnění napadeného usnesení trpí podstatnými nedostatky, neboť z něj není zřejmé, jak obvodní soud postupoval při posuzování splnění podmínek statusu zvláště zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) či oběti podle 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů, a podmínek (ne)možnosti, potažmo (ne)potřebnosti přijetí opatření podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 téhož zákona. Přesto však Ústavní soud považuje za vhodné posoudit ústavnost napadeného usnesení a jeho odůvodnění shovívavěji, a to i s přihlédnutím k závěrům uvedeným v části V. 1. tohoto nálezu.

85. Z odůvodnění napadeného usnesení Ústavní soud v souladu s kritérii identifikovanými v bodech 62 až 64 tohoto nálezu dovedl, že obvodní soud nepovažoval za splněnou již první podmínku zvláštní zranitelnosti stěžovatelů vyplývající z § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, tj. že napadení bylo motivováno sexuální orientací stěžovatelů, neboť dosavadní dokazování (mj. výslech obžalovaných, ale i přátel stěžovatelů) tuto nenávistnou pohnutku neprokázalo.

86. Byť tato pohnutka vyplývá z popisu skutku v obžalobě, jak upozorňují stěžovatelé, Ústavní soud zásadně není oprávněn přezkoumávat průběžná skutková zjištění v neskončeném trestním řízení, která se mohou oproti obžalobě lišit a která se mohou s ohledem na probíhající dokazování změnit. Pouze v obecné rovině lze konstatovat, že při hodnocení nenávistné pohnutky trestného činu jakožto podmínky zvláštní zranitelnosti oběti nemusí soud vycházet pouze ze znění obžaloby, ale i z poznatků dostupných v aktuální fázi trestního řízení (přiměřeně též náleze ze dne 2. 4. 2019 sp. zn. III. ÚS 3439/17 (N 47/93 SbNU 143)). Ústavní soud ovšem nepřehlédl, že obvodní soud nevyloučil, že motivem spáchání trestného činu byla sexuální orientace stěžovatelů. Proto zároveň připomíná povinnost orgánů činných v trestním řízení nenávistnou pohnutku zkoumat (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 28. 3. 2017 ve věci *Škorjanec proti Chorvatsku*, stížnost č. 25536/14).

87. Obvodní soud dále neshledal splnění ani druhé podmínky zvláštní zranitelnosti stěžovatelů, tedy že by jim z důvodu jejich sexuální orientace hrozilo zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, neboť se v jednací síni s obžalovanými střetnou za přítomnosti samosoudkyně, obhájce, zmocněnkyně a státního zástupce. K posouzení zvýšeného

nebezpečí způsobení druhotné újmy se pravděpodobně vztahují i úvahy obvodního soudu ohledně rozhovorů Kryštofa N. do médií, který během nich hovořil i o stěžovatelích. Lze souhlasit s tím, že stěžovatelé se na medializaci případu nepodíleli, a proto jim nemohou být připisována vyjádření Kryštofa N. Nadto pouhá skutečnost, že Kryštof N. poskytl rozhovory médiím, nezbavuje stát povinnosti chránit oběti před vznikem druhotné újmy a nemůže být sama o sobě rozhodující pro posouzení zvláštní zranitelnosti. V médiích totiž na rozdíl od výsledku v trestním řízení mají oběti plnou kontrolu nad tím, jaké informace o sobě sdělí (srov. rozsudek ze dne 14. 5. 2020 ve věci *Mraović proti Chorvatsku*, stížnost č. 30373/13, bod 55). Nadto není ani jasné, zda se zveřejněním svých údajů prostřednictvím Kryštofa N. stěžovatelé souhlasili.

88. Ústavní soud zdůrazňuje, že zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy je nutné hodnotit z hlediska postupu orgánů činných v trestním řízení, potažmo i sdělovacích prostředků. Stěžovatelé však splnění této podmínky nesprávně odvozují od primární újmy a strachu z obžalovaných, resp. svého subjektivního vnímání či nenávistných komentářů, které se objevily v souvislosti se zveřejněním rozhovorů Kryštofa N. Byť Ústavní soud v žádném případě nezpochybňuje nepříjemné a zraňující pocity a prožitky stěžovatelů, z hlediska splnění zákonných podmínek statusu zvláště zranitelné oběti se za stávajícího znění § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů spokojil s tím, že nic nenasvědčuje tomu, že by orgány činné v trestním řízení (případně i další subjekty taxativně vyjmenované v ustanovení § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů) přistupovaly ke stěžovatelům z důvodu jejich sexuální orientace nevhodně či se dopustily chybné reakce na jejich primární viktimizaci. Poukazují-li stěžovatelé na to, že se jim v přípravném řízení dostalo poučení pro zvláště zranitelné oběti, pak tato skutečnost nemá na jejich status podle zákona o obětech trestných činů vliv. Uznání tohoto statusu obdobně nelze dovodit ani ze skrytí údajů stěžovatelů podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu (přiměřeně srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21; usnesení sp. zn. II. ÚS 615/22).

89. Na tomto místě lze uznat, že odůvodnění napadeného usnesení vyvolává pochybnosti ohledně toho, zda obvodní soud ve vztahu ke stěžovatelům správně vyhodnotil nesplnění podmínek statusu zvláště zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů. Výklad a aplikace zákonných ustanovení, včetně neuplatnění presumpce ve smyslu § 3 odst. 1 téhož zákona, však v posuzované věci nejsou natolik extrémní či svévolné, aby založily protiústavnost napadeného usnesení, a to zejména s ohledem na to, že i bez přiznání statusu zvláště zranitelné oběti mají soudy možnost přijmout účinná opatření k zabránění vzniku druhotné újmy, tj. i k ochraně základních práv obětí. Jestliže tedy obvodní soud dospěl k závěru, že stěžovatelé nejsou zvláště zranitelnými oběťmi, bylo jeho povinností dále posoudit, zda lze jejich žádosti na zabránění kontaktu s obžalovanými vyhovět na základě § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, neboť není sporu o tom, že stěžovatelé jsou minimálně oběťmi ve smyslu § 2 odst. 2 téhož zákona. Nemožnost vyhovění žádosti obětí je nutné řádně odůvodnit (viz bod 53 tohoto nálezu).

90. Z napadeného usnesení lze dovodit, že obvodní soud nutnost výsledku stěžovatelů v přítomnosti obžalovaných spatřoval v tom, že dosud nebyli vyslechnuti a jejich výpověď z přípravného řízení nelze použít, dále že utajování jejich identity nemá s ohledem na mediální výstupy Kryštofa N. význam a že by neopakování výsledku vedlo k porušení práva na obhajobu obžalovaných, na které se uplatní zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Obvodní soud tedy vycházel především z předpokladu, že vyhověním

žádosti stěžovatelů o zabránění kontaktu s obžalovanými zcela znemožní provedení jejich výslechu, resp. že by takový postup znamenal konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaných (ve smyslu § 202 trestního řádu). Tato premisa je ovšem od počátku nesprávná a zcela se míjí se smyslem a účelem opatření podle § 17, potažmo § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů.

91. Výslech obětí lze provést bez vizuálního kontaktu s domnělými pachateli za současného zachování práva na obhajobu a práva na výslech svědků (viz body 59 a 60 tohoto nálezu). Uplatnění opatření není vyloučeno ani v řízeních s mladistvými, byť v těchto případech musí soudy práva obětí a obžalovaných vážit o poznání pečlivěji. I z průběžných vyjádření stěžovatelů je však zřejmé, že jsou schopni a ochotni výslech podstoupit a zodpovědět i případné otázky obhajoby např. z oddělené výslechové místnosti. Obvodní soud dostatečně nevážil a přesvědčivě nezdůvodnil, proč stěžovateli požadovaná opatření nejsou potřebná k jejich ochraně před druhotnou újmou.

92. Ústavní soud nepřehlédl, že obvodní soud z vlastní iniciativy určitá opatření na ochranu stěžovatelů, jejichž účelem bylo omezení kontaktu s obžalovanými na minimum, přijal. Samosoudkyně zajistila, aby se obžalovaní a stěžovatelé nestřetli před zahájením hlavního líčení, zároveň avizovala, že stěžovatelé mohou ihned po výslechu opustit jednací síň. Byť i tato opatření slouží k ochraně obětí před vznikem druhotné újmy, obvodní soud nevysvětlil, proč je považuje za dostatečnou, a to i s ohledem na to, že stěžovatelé jako důvod žádosti označili obavu z dopadů samotného setkání s obžalovanými, tj. jejich bezprostředního shledání „tváří v tvář“, na jejich psychický stav.

93. Obvodní soud neprovedl řádné vyvažování práv stěžovatelů na ochranu jejich důstojnosti, soukromí, duševní i fyzické integrity, s právy obžalovaných na obhajobu a výslech svědků, potažmo veřejného zájmu na dosažení účelu trestního řízení. Napadené usnesení neposkytuje dostatečné důvody pro upřednostnění práv obžalovaných před právy stěžovatelů, přičemž Ústavní soud není oprávněn tyto důvody sám dovozovat. Úvahy obvodního soudu, na základě kterých nevyhověl žádosti stěžovatelů o přijetí opatření podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, nejsou přiléhavé a odporují smyslu a účelu zákonných ustanovení sloužících k ochraně před druhotnou újmou. Obvodní soud nedostal ústavním požadavkům plynoucím z práva na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Napadené usnesení je proto nutné zrušit.

V. III.

K právu stěžovatelů vlastnit majetek a zbývajícím námitkám

94. Ačkoli vady popsané v předchozí části samy o sobě zakládají důvod pro zrušení napadeného usnesení, Ústavní soud považuje za vhodné vyjádřit se stručně (do značné míry jako *obiter dictum*) i k dalším námitkám stěžovatelů, včetně těch, které se týkají jejich práva vlastnit majetek zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Stěžovatelé spatřují porušení tohoto práva v tom, že neuznáním jejich statusu zvláště zranitelné oběti vydáním napadeného usnesení ztrácí legitimní očekávání ohledně nároku na bezplatnou právní pomoc zmocněnkyně, a ohledně toho, že nebudou muset po pachatelích vymáhat náhradu nákladů právního zastoupení. Rovněž

mají za to, že nadále nebudou mít nárok na bezplatnou odbornou pomoc ve smyslu § 5 zákona o obětech trestných činů, konkrétně hrazení terapeutických sezení.

95. V této souvislosti je v souladu s východisky popsány v části V. 1 a) tohoto nálezu třeba připomenout, že napadené usnesení se týkalo výhradně nepřijetí opatření podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. Výrok napadeného usnesení, podle kterého se stěžovatelé nepovažují za zvlášť zranitelné oběti, lze proto v nyní posuzované věci hodnotit pouze v tomto kontextu. Ústavní soud opakuje, že se zákonný status stěžovatelů může v průběhu trestního řízení měnit. Co se týče legitimního očekávání, lze se stěžovateli souhlasit do té míry, že zvlášť zranitelné oběti mají nárok na bezplatnou právní pomoc, aniž by zákon vyžadoval vydání rozhodnutí, pokud si zvolí zmocněnce samy (viz § 51a trestního řádu).

96. Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že tato zákonná konstrukce není vůči (domnělým) zvlášť zranitelným obětem přívětivá, neboť jim nezajišťuje právní jistotu. Apeluje proto na orgány činné v trestním řízení, aby v souladu se zásadami přístupu k obětem vyjádřenými v zákoně o obětech trestných činů aktivně předcházely negativním důsledkům způsobeným subjektivním vyhodnocením splnění zákonných podmínek daného postavení. Stejně obezřetně by měly postupovat i potenciálně zvolení zmocněnci a zmocněnkyně a v případě pochybností ohledně splnění podmínek statusu zvlášť zranitelné oběti by svým klientům měli doporučit, aby soud požádali o vydání deklaratorního usnesení, že jim nárok na bezplatnou právní pomoc náleží nebo aby požádali o ustanovení zmocněnce podle § 51a odst. 4 trestního řádu (viz též body 38 až 40 tohoto nálezu).

97. Zároveň je nutné připomenout, že o nákladech trestního řízení, které nese stát, tj. i nákladech vzniklých poskytováním bezplatné právní pomoci zvoleným zmocněncem, rozhoduje soud v souladu s § 151 odst. 6 trestního řádu, a to na návrh zmocněnce. V rámci rozhodování soud posoudí jako předběžnou otázku i splnění zákonných podmínek poskytování bezplatné právní pomoci, tj. i to, zda je osoba zvlášť zranitelnou obětí. Z informací poskytnutých stěžovateli nevyplývá, že by o návrhu zmocněnkyně dosud soud rozhodoval. Nadto ani okolnost, že by náhradu nákladů trestního řízení museli stěžovatelé po pachatelích vymáhat, sama o sobě nezakládá porušení jejich práva vlastnit majetek, neboť jim právní řád v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny poskytuje účinný nástroj, jak se případně svého nároku domoci [přiměřeně srov. usnesení ze dne 28. 8. 2014 sp. zn. II. ÚS 2166/14 (U 14/74 SbNU 623)].

98. I proto je tvrzení stěžovatelů o porušení jejich práva vlastnit majetek přinejmenším předčasné a pouze potenciální. Obdobně lze pohlížet i na námitku stěžovatelů týkající se dostupnosti bezplatné odborné pomoci. Ústavní soud odkazuje zejména na § 5 odst. 2 zákona o obětech trestných činů, podle kterého mohou poskytovatelé pomoci obětem trestných činů bezplatně pomáhat i jiným osobám než zvlášť zranitelným obětem.

99. Namítají-li stěžovatelé, že jim neuznání statusu zvlášť zranitelných obětí může bránit v uplatňování nároků na náhradu škody a jiných práv v průběhu trestního řízení, pak Ústavní soud upozorňuje, že je úkolem především jejich zmocněnkyně, aby jim poskytla a zajistila potřebnou právní pomoc a podporu.

VI. Závěr

100. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska působnosti dané mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť napadeným usnesením obvodního soudu byla porušena práva stěžovatelů na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

101. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení obvodního soudu ve vztahu ke stěžovatelům podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. září 2024

Daniela Zemanová
předsedkyně senátu